

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

© Петрик О.А., Шкіренко В.В., 2014

Розкрито зміст існуючих процедур аудиту інвестиційних проектів, систематизовано погляди науковців на розвиток предметної сфери знань і практичної діяльності. Обґрунтовано поняття “внутрішній інвестиційний аудит”, визначено його мету, завдання, порядок інформаційного забезпечення. Сформульовано його основні елементи та запропоновано підходи до удосконалення методики за етапами проведення внутрішнього інвестиційного контролю.

Ключові слова: підприємство, діяльність, інвестиційні проекти, інформаційне забезпечення, аудит, процедура, етапи, контроль

O.A. Petrik, V. Shkirenko
Kyiv National Economic University

FEATURES INTERNAL AUDIT INVESTMENT PROJECTS

© Petrik O.A., Shkirenko V., 2014

Maintenance of existing audits of investment projects, systematized views of scientists on the development of subject area knowledge and practice. Shows ambush approaches of financial accounting Ukrainian enterprises based on common principles set out in international standards, standardization of national legislation with an international regulatory framework.

The causes of low efficiency of investment of domestic enterprises through causal factor of influence on this fact the absence of an internal audit of investment projects. Argued that the internal audit investment is one of the most progressive forms of management control under which proposed to consider the process of verification and generation of information provision to meet the needs of management, policy analysis company, certain administrative mechanisms and procedures adopted by the authority in order to maintain a high level of effectiveness of implementation of the investment strategy of the entity, management of investment risk and achieve the desired economic (social) effects.

Proved the concept of “internal audit investment”, defined its objectives and tasks, the order of information provision. Formulated its basic components and proposes approaches to improve methods for the stages of domestic investment control.

Key words: enterprise, activity, investment projects, information security audit procedure steps control.

Постановка проблеми. Ефективна побудова інвестиційного процесу підприємств є одним з найважливіших аспектів розвитку економіки країни в умовах ринкових відносин та стрімкого зростання взаємозалежності національних економік, адже основною метою інвестування є стимулювання процесу розширеного відтворення виробництва, акумулювання капіталу, забезпечення доступу до сучасних технологій і менеджменту, створення нової вартості та, як результат, сприяння динамічним економічним зрушенням. Держава та окремі приватні інвестори зацікавлені в розвитку перспективних видів виробництва, впровадженні цільових інвестиційних програм та проектів, тому питання ефективного внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності підприємств є одним із найактуальніших сьогодні, адже навіть лімітовані інвестиції та цільові інвестиційні

програми не завжди реалізуються ефективно та обґрунтовано, що потребує жорсткого контролю з боку власників бізнесу та керівництва компаній за їх використанням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем внутрішнього аудиту та інвестиційної діяльності присвячено наукові роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: А.А. Анісімов, А.І. Зимін, В.П. Савчук, Т.В., Б.І. Валусь, М.І. Бондар, Г.Г. Кірейцев, С.М. Бичкова, В.П. Суйц, В. Беренс, Д. Нортон, У. Шарп, Д. Клеланнд та ін.

Метою дослідження є обґрунтування основних особливостей внутрішнього аудиту інвестиційних проектів, що реалізуються на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останнього десятиліття в економіці України спостерігаються важливі системні перетворення, зокрема у сфері бухгалтерського обліку, що спричиняє трансформацію сфер контролю, аналізу та аудиту. Здійснення фінансового бухгалтерського обліку українськими підприємствами на базі загальноприйнятих принципів, викладених у міжнародних стандартах, уніфікація національного облікового законодавства з міжнародною нормативною базою, можливість вільного вибору методик внутрішньогосподарського обліку актуалізують роль внутрішнього аудиту з метою гарантування достовірності інформації, яка використовується зовнішніми та внутрішніми суб'єктами інвестиційного процесу підприємства.

У широкому розумінні контроль є процесом забезпечення досягнення суб'єктом господарювання поставлених цілей та завдань з метою максимізації прибутку в довгостроковому періоді. Зокрема внутрішній (управлінський) контроль, який є системотвірним елементом корпоративної системи контролю організації, являє собою сукупність політики і процедур, прийнятих керівництвом економічного суб'єкта з метою забезпечення організованого й ефективного ведення господарської діяльності [11, с.156] та займає важливе місце в загальній системі контролю підприємства. Невід'ємною складовою внутрішнього контролю є внутрішній аудит, який набуває дедалі вагомого значення у наданні необхідної інформації керівництву та власникам суб'єкта господарювання у процесі прийняття виважених управлінських рішень, зокрема щодо інвестиційних проектів.

Виникає необхідність з'ясувати сутність поняття “внутрішній інвестиційний аудит”. Згідно із Міжнародними стандартами аудиту, зокрема МСА 315 “Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання та його середовища” внутрішній контроль – це процес, розроблений, запроваджений і підтримуваний тим, кого наділено найвищими повноваженнями, – управлінським персоналом, – а також іншими працівниками для забезпечення достатньої впевненості щодо досягнення цілей суб'єкта господарювання стосовно достовірності фінансової звітності, ефективності та результативності діяльності, а також дотримання застосованих законів і нормативних актів [7, с. 285]. Водночас Інститут внутрішніх аудиторів визначає внутрішній аудит як незалежну об'єктивну діяльність з надання впевненості та консультування, що має додавати вартості організації та покращувати її діяльність. Внутрішній аудит допомагає організації досягати поставлених цілей за допомогою систематичного, послідовного підходу до оцінювання і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління [8, с. 5].

Обґрунтовуючи визначення поняття “внутрішній інвестиційний аудит”, необхідно враховувати специфіку категорії “інвестиції” та особливості процесу інвестування. Закон України “Про інвестиційну діяльність” визначає, що “інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект” [4]. Подібне тлумачення терміна “інвестиційна діяльність” надано і у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, які визначають це поняття як процес вкладання ресурсів з метою отримання доходу чи соціального ефекту в майбутньому.

З огляду на викладене вище та враховуючи той факт, що внутрішній аудит є однією з найпрогресивніших форм управлінського контролю, пропонуємо під поняттям “внутрішній інвестиційний аудит” розуміти процес перевірки та генерації інформаційного забезпечення з метою задоволення потреб керівництва, аналізу економічної політики підприємства, певних управлінських механізмів та процедур, прийнятих керівництвом організації з метою підтримання високого рівня ефективності реалізації інвестиційної стратегії суб’єкта господарювання, управління інвестиційними ризиками та досягнення бажаного економічного (соціального) ефекту.

Отже, в процесі виконання внутрішнього аудиту реалізується частина управлінських функцій керівництва організації, зокрема: контроль, координація, аналіз, інформаційне забезпечення, попередження та уникнення ризиків інвестиційної діяльності тощо [1, с. 391].

Основною метою внутрішнього інвестиційного аудиту є виявлення недоліків та подальше удосконалення організації та управління інвестиційною діяльністю, пошук і мобілізація резервів росту інвестиційного потоку, забезпечення високого рівня безпеки бізнесу загалом. Разом з тим, внутрішній інвестиційний аудит має на меті оцінити законність та ефективність потенційно можливих фактів інвестиційної діяльності, фінансових потоків у попередніх, поточних та прогнозованих часових діапазонах з метою формування адекватної обліково-аналітичної інформаційної бази [3, с. 41].

Згідно із поставленою метою внутрішнього інвестиційного аудиту можна визначити основні його завдання:

- оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на інвестиційні факти господарського життя, а також результати взаємозв’язків об’єктивних та суб’єктивних характеристик економічного суб’єкта;
- економічне обґрунтування поточних управлінських інвестиційних рішень, бізнес-планів, інвестиційних проектів, бюджетів, інноваційних інвестиційних програм тощо;
- аналіз ефективності використання інвестиційних ресурсів, пошук резервів;
- дослідження доцільності інвестиційної політики організації, виявлення недоліків, розроблення практичних рекомендацій щодо їх усунення;
- розроблення методів максимізації інвестиційних доходів зі збереженням відповідного рівня ліквідності;
- формування механізму забезпечення поступового зростання ринкової вартості інвестиційного капіталу;
- аналіз стадій життєвого циклу інвестиційних проектів, оцінювання економічної ефективності інвестиційних бізнес-процесів тощо;

Згідно з МСА 315, внутрішній контроль складається з таких компонентів:

- середовище контролю;
- процес оцінки ризиків суб’єкта господарювання;
- інформаційна система, включаючи пов’язані бізнес-процеси, доречні для фінансової звітності та повідомлення інформації;
- заходи контролю;
- моніторинг заходів контролю [7, с. 290].

Для діагностики середовища контролю інвестиційного процесу аудитор необхідно оцінити характер взаємозв’язків серед працівників організації та управлінським персоналом, оцінити рівень компетентності робітників, які задіяні в реалізації інвестиційного проекту, виявити слабкі місця в інвестиційній політиці, рівень культури, етики тощо. Сприятливий робочий клімат в організації є необхідною умовою для вільного руху інформаційних та фінансових потоків, а людський ресурс в контексті інвестиційної діяльності є одним із найвпливовіших на результати інвестиційного процесу та найризиковішим.

Важливою особливістю аудиту інвестиційної діяльності є урахування самої специфіки цього виду активності організації: обґрунтування інвестиційних проектів відбувається на основі абстрактних гіпотетичних даних, припущень, достовірність яких доволі важко, а інколи взагалі

неможливо перевірити. Саме цей чинник невизначеності під час перевірки та оцінювання гіпотетичних даних аудитором зумовлює підвищений рівень аудиторського ризику, оцінка якого заслуговує на додаткову увагу і являє собою один із найважливіших компонентів внутрішнього інвестиційного контролю. У цьому випадку аудиторський ризик може бути наслідком двох основних чинників:

- ризику існування суттєвих помилок у системі організації та методиці ведення бухгалтерського обліку інвестиційної діяльності, некоректності оцінки ефективності та аналізу інвестиційної політики підприємства, інших аспектів інвестиційної активності суб'єкта господарювання;
- ризику невиявлення зазначених вище перекручень.

Оцінка аудиторського ризику інвестиційної діяльності як складової діяльності організації загалом регламентується Міжнародним стандартом аудиту 315 “Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища”, який рекомендується застосовувати разом із МСА 200 “Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту” [7, с. 284].

Аналіз інформаційної системи в комплексі з пов'язаними бізнес-процесами передбачає насамперед оцінювання системи бухгалтерського обліку інвестиційної діяльності, а саме: документування інвестиційних процесів, відображення показників інвестиційної діяльності у регістрах бухгалтерського обліку, калькулювання та визначення правильності фінансових результатів, формування звітності [2, с. 213].

Інформаційна база управлінського інвестиційного аудиту має формуватися з внутрішніх та зовнішніх джерел для забезпечення комплексності, системності та всебічності аналізу інвестиційної діяльності підприємства. До внутрішніх джерел інформаційного забезпечення належать:

- показники бухгалтерської та статистичної звітності;
- дані первинної та зведеної облікової документації;
- технічну документацію (відомості технічного стану основних фондів, специфікації обладнання);
- кошторисно-нормативну базу (кошторис інвесторів, розрахунки підрядників);
- бізнес-плани, бюджети інвестиційних проектів,
- юридичні умови реалізації проекту (договори),
- дані кадрової служби підприємства і т.д.

До зовнішніх інформаційних джерел аудиту інвестиційних проектів належать:

- методичне, теоретичне та програмне забезпечення;
- результати експертиз (юридичної, геологічної, економічної, інженерної та ін.);
- міжнародну та національну законодавчі бази;
- результати маркетингових досліджень та аналізу консалтингових фірм;
- аналітичні огляди, виписки державних органів статистики, міжнародних організацій стосовно поточного стану зовнішнього економічного середовища тощо.

Одним із найважливіших критеріїв ефективності проведення внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності організації є відповідність реалізації цього процесу міжнародним нормам та стандартам, національній законодавчій базі. Основою системи нормативного регулювання аудиторської перевірки інвестиційної діяльності підприємства є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, “Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг”. Крім того, внутрішній аудитор повинен керуватися концептуальними засадами та принципами, викладеними у Міжнародних стандартах професійної практики внутрішнього аудиту, що складаються зі стандартів якісних характеристик та стандартів діяльності, розроблених Інститутом внутрішніх аудиторів з метою сприяння вдосконаленню організаційних процесів та операційної діяльності [8].

Важливе місце в системі національного законодавства в сфері внутрішнього аудиту займає Наказ міністерства фінансів України “Про затвердження стандартів внутрішнього аудиту” №1247 від 04.10.2011 р., в якому викладено загальні принципи проведення внутрішнього аудиту на підприємствах України, регламентовано вимоги стосовно компетенції внутрішніх аудиторів, сформульовано стандарти діяльності з внутрішнього аудиту, вимоги щодо ведення баз даних тощо [10].

Наступним компонентом внутрішнього контролю, регламентованим МСА 315, є розуміння заходів контролю, які необхідно впровадити внутрішньому аудитору з метою оцінювання ризиків суттєвого викривлення на рівні тверджень та подальшого розроблення специфічних аудиторських процедур у відповідь на виявлені та оцінені ризики інвестиційної діяльності. Слід зауважити, що господарські операції, пов'язані з інвестиціями, є суттєвими у вартісному вигляді, але зазвичай нечисленними. Тому внутрішній аудитор має насамперед виявити та оцінити слабкі сторони побудови інвестиційного процесу організації з метою подальшого планування і реалізації відповідних аудиторських процедур та визначення строків перевірки. За своїм характером аудиторські процедури бувають трьох видів: процедури оцінювання ризиків інвестиційних проектів, тести контролю та процедури стосовно вивчення суті інвестиційних проектів (табл. 1).

Останнім компонентом внутрішнього інвестиційного аудиту має бути моніторинг заходів контролю, що передбачає аналіз та оцінювання внутрішнього (операційного) обліку, планування процесів, дослідження оптимальності та ефективності функціонування організаційної структури, яка генерує інвестиційні рішення, виявлення слабких сторін системи інформаційного забезпечення під час складання фінансової звітності, а також системне оцінювання результатів інвестиційної діяльності на основі вибраної методики та розроблення пропозицій щодо вдосконалення показників.

Таблиця 1

Види аудиторських процедур щодо контролю інвестиційної діяльності підприємства [9, с. 158]

Види аудиторських процедур	Мета виконання	Результат виконання
Процедури оцінювання ризиків інвестиційних проектів	Повне розуміння діяльності підприємства та його середовища, визначення основних ризиків інвестиційної діяльності.	Оцінювання ризиків суттєвого викривлення та виправлення помилок.
Тести контролю інвестиційних проектів	Одержання аудиторських доказів щодо ефективності оперативних заходів контролю.	Оцінювання ефективності заходів контролю оперативного виконання інвестиційних проектів, попередження або виявлення суттєвих викривлень.
Процедури аналізу інвестиційних проектів по суті	Виявлення суттєвих викривлень стосовно інвестиційних проектів на рівні тверджень.	Виконання статистичної перевірки інформації про класи операцій та розкриття аналітичної інформації стосовно сутності інвестиційних проектів

Аналіз низки наукових робіт [1, 2, 3, 9, 11] дає змогу виокремити основні етапи внутрішнього інвестиційного аудиту :

- I. Виявлення слабких сторін організації інвестиційного процесу та визначення основних напрямів аудиту;
- II. Планування внутрішнього аудиту, складання програми перевірки інвестиційного процесу;
- III. Збирання, перевіряння та оцінювання інформації стосовно інвестицій, що реалізуються чи плануються бути реалізованими;
- IV. Узагальнення, структуризація зібраних даних, формування висновків та практичних рекомендацій;
- V. Контроль зворотного зв'язку з керівництвом організації, виконання розроблених рекомендацій.

Реалізація основних етапів внутрішнього інвестиційного аудиту повинна враховувати специфіку конкретних інвестиційних проектів, які є структурними складовими інвестиційної діяльності підприємства та базою реалізації інвестиційної політики суб'єкта господарювання. Отже,

для складання ефективної методики внутрішнього аудиту інвестиційного проекту необхідно визначати, на якій стадії реалізації (фазі життєвого циклу) він знаходиться. Аналізом низки наукових робіт з інвестування [2, 3, 6, 13] можна виокремити п'ять основних етапів реалізації інвестиційних проектів з різним ступенем деталізації:

- I. Стадія інвестиційного проектування;
- II. Будівництво об'єкта, освоєння технологій та вихід на повну виробничу потужність;
- III. Період нормальної експлуатації та вихід на показник беззбитковості;
- IV. Генерування додаткової вартості ;
- V. Ліквідація чи продаж готового бізнесу.

Отже, кожен з перелічених етапів вимагає індивідуального підходу до оцінювання та реалізації ключових операцій внутрішнього аудиту (табл. 2).

Таблиця 2

**Основні етапи внутрішнього інвестиційного аудиту
з урахуванням фаз реалізації проектів [2, 3, 12, 13]**

Етап	Зміст етапу, ключові операції
Аудит прогнозованих досліджень	<ul style="list-style-type: none"> • перевірка результатів маркетингових досліджень, аналізу інвестиційного попиту та пропозицій; • дослідження методів оцінювання життєвого циклу потенційного інвестиційного проекту; • контроль методів аналізу прогнозованої прибутковості.
Контроль готовності організації до освоєння інвестицій	<ul style="list-style-type: none"> • оцінювання методів формування інвестиційної привабливості організації; • контроль за розробленням інвестиційного проекту; • оцінювання методів представлення проекту інвестору; • аналіз методів переговорів та формування договірних відносин з інвестором; • дослідження методів освоєння інвестицій; • виявлення готовності організації та галузі до вливання інвестиційних коштів.
Перевірка поточних інвестиційних операцій	<ul style="list-style-type: none"> • поточний контроль системи бухгалтерського обліку надходження та освоєння інвестиційних коштів; • оцінювання системи внутрішнього контролю інвестиційного процесу організації; • аналіз поточного стану реалізації інвестиційного проекту; • виявлення потенційних відхилень та перекручень відносно запланованих цілей та етапних завдань.
Контроль результатів інвестиційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз відповідності реального керованого об'єкта інвестиційному проекту; • дослідження методів оцінювання інвестиційної ефективності; • складання звітів, контроль методів розрахунків.

Важливим завданням внутрішніх аудиторів є оцінювання ефективності інвестиційних проектів, тобто зіставлення витрат із отриманими доходами чи іншими вигодами (наприклад, соціальним ефектом). З цією метою необхідно аналізувати систему показників, які характеризують інвестиційну діяльність. До таких показників належать: чиста поточна вартість, середня норма рентабельності, модифікована внутрішня норма доходності, період окупності інвестицій та інші. Особливим буде оцінювання ефективності поточних та довгострокових інвестиційних проектів. Це зумовлено характером прогнозованої чи фактичної

інформації, яку буде використовувати внутрішній аудитор. Доволі часто майбутні фінансові результати інвестування складно прогнозувати. Однак внутрішні аудитори, за можливості, повинні враховувати вплив на них таких чинників, як зміна валютних курсів, цін, конкурентного середовища, інфляції, кліматичних умов, політичних подій та ін. Тому принципово важливим питанням є правильним вибір внутрішнім аудитором аналітичного інструментарію та відповідних методик його застосування. За результатами оцінювання ефективності (прогнозної чи фактичної) інвестиційного проекту внутрішні аудитори надають керівництву підприємства необхідну інформацію щодо економічної доцільності реалізації проекту, його комерційної ефективності та ліквідності.

У результаті проведеного дослідження основних особливостей внутрішнього аудиту інвестиційних проектів суб'єктів господарювання можна виокремити основні його етапи та елементи методики проведення, як це зображено на рисунку.

Основні етапи та елементи методики внутрішнього інвестиційного аудиту

Висновки. Отже, інвестиційні стратегії компанії втілюються в життя шляхом реалізації конкретних інвестиційних проєктів, що потребує розроблення ефективної системи управління ними, центральне місце в якій займає саме внутрішній інвестиційний аудит. Тобто, методіку внутрішнього інвестиційного аудиту необхідно розробляти, враховуючи основні особливості інвестиційної діяльності організації та конкретні управлінські цілі щодо підвищення ефективності реалізації інвестиційної політики компанії.

1. *Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту / За ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.*
2. *Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: Монографія. – К.:КНЕУ, 2008.– 256 с.* 3. *Бычкова С.М., Скобара В.В., Юлдашев З.З. Инвестиционный контроль и аудит в экономических субъектах (монография) М.: Издательский дом “Научная библиотека”, 2014. – 172 с.* 4. *Закон України “Про інвестиційну діяльність” / Закон України від 18.09.1991 р. № 126/91 Верховна рада України.* 5. *Закон України “Про аудиторську діяльність” / Закон України від 22.04.1993 № 3125-ХІІ Верховна рада України.* 6. *Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. / Майорова Т.В. – К.: Центр учбов. літератури, 2009. – 472 с.* 7. *Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2012 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ari.com.ua>.* 8. *Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (редакція 2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iia.org.ua>.* 9. *Мултанівська Т.В. Аудит: навчальний посібник / Т.В. Мултанівська, Т.С.Воїнова, О.О. Вороніна. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. –336 с.* 10. *Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту” від 04.10.2011 № 1247.* 11. *Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерський Д.Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: навч. посіб. / За заг.ред. О.А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2008. – 472 с.* 12. *Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф. 28.03.2012 р. – Львів: Львівська комерційна акад., 2012. – 196 с.* 13. *Савчук В.П., Прилипко С.І., Величко О.Г. Управління міжнародними інвестиційними проєктами: навч. посібник / за заг. ред. С.І. Прилипка.– К.:КНЕУ, 2013. – 469 с.*